

Medgyessy Ferenc és a debreceni Panteon terve

Nemzeti szobrászatunk száz éve született nagy mesterének sok álma maradt kőbefaragatlan. Ilyen volt a Csokonai-síremlékterv is, amelyről maga a művész írta 1947 körül: „A barátaim és megrendelőim még több és még több szobrot kívánnak. Rettenetes! Nemhogy inkább pihenést kívánnának. Azt, ami nincs. Sokszor úgy érzem: ki akarnak nyújtóztatni munkáltatóim. Sok is a jóból. De ennek dacára most is bosszankodom, hogy nem csináltatták meg velem a Csokonai-síremlék női alakját. Tudtam volna belehozni ismeretlen, új szépségeket. Mennyire igaz ma is Michelangelo mondása: »A hatalmasok a művészet legnagyobb ellenségei.« No, de hát nincs rá pénz, úgy mondták, várnunk kell. Meddig?»

Sajnos, most már hiába várunk, de a szobor nagyjából mégis elkészült: magam is láttam a Százados úti művésztelep műhelyében a mester özvegyének kalauzolásával. Elkészült csaknem ember nagyságú s kicsinyített mása is: valóban ismeretlen, új szépségek zendülnek fel belőle, így, a torzóból is. Az ülő nőalak lantot fog kezében s énekel – mintha csak Tihany „rijjadó leánya” volna, akinek ajkáról most roppen el:

de a múzsáknak szózatja
a sirt is megrázkódtatja
s életet lehel belé . . .

Annak idején cikket írtam az Alföldre *Kazinczy* nagyzerdei Panteon-tervéről, s fölvettem a gondolatot, hogy – a széphalmi író elgondolásához is híven – cenotaphiumot kellene állítani a Nagyerdőn Debrecen legnagyobb költőfiának. „Én el nem állok ettől a gondolatától, hogy a kő [ti. a síremlék] ott emeltessék, a' hol Csokonay fekszik, akár szép hely, akár nem, mert, azt a' helyet illő kijegyezni. (Jelen valék temetésén, 's mondhatom, hogy a' hely nem dísztelen.) Ha Debreczen a' Nagy Erdőben helyt adna egy más kőnek, szívesen reá állanék, hogy ott is állíttassék egy” – írta *Kazinczy* 1807 áprilisában *Rumy Károly Györgynek*.

Maga, a régi Hatvan utcai termető megmaradt része, valóban nem volna dísztelen tujáival, ciprusaival (bár környéke a kellenél jobban beépült): a síra 1836-ban helyezett, turjaremei öntésű, 75 mázsás vasgúla azonban inkább műszaki, mintsem művészi emlékünk, s különben is nehezen közelíthető meg. Megpendítettem azt is, hogy a nagyzerdei síremlék méltó dísz Medgyessy Ferenc szoboralakja lehetne, ha valamelyik művésztrársa vagy értő tanítványa befejezné: „Ha hamvait nem is akarjuk áthelyezéssel újra megbolygatni, kínálkozik megoldás akkor is emlékének méltóbb megörökítésére. Ünnepelhetné-e Debrecen szebben nagy fiának emlékét, mint a Nagyerdőn felállított jelképes síremlékkel, s a körülötte épített »Debreceni Pantheon«-nal?

Ovidius, Vergilius, Horatius
nyugosznak itt
Csokonai Vitéz Mihályban

– mondta *Domby Márton* kegyeletes felirata az egyszerű deszkatáblán. » *Rousseau, Hafíz, Mozart* « nyugosznak itt *Csokonai Vitéz Mihályban* – mondhatjuk maibb fogalmakra fordítva. Rousseau, Hafíz, Mozart – Nyugat és Kelet, Európa és Ázsia, Költészet és Tudomány, Zene és Filozófia. Csoda volt: a század csodája. Illő, hogy emléke, siremléke is méltó legyen a magyar Múza e legnagyobb csodájához!” (Alföld, 1972/11: 79. 1.)

Akkor még nem tudtam róla, hogy a debreceni panteon tervével *Juhász Géza* professzor is foglalkozott, bár a jelek szerint Kazinczytól függetlenül: ő ugyanis zárt, fedett épületre gondolt, amilyen a római s a hozzá hasonló klasszicista párizsi volt. A tervhez, amelyet az akkori Művelődésügyi Minisztérium is támogatott, *Juhász Géza* a város nagy művészfiától, *Medgyessy Ferenc*től kért tervet. (Különböztetve a panteon megvalósítását az is indokolta, hogy a régi debreceni temetők felszámolásával megszűnő írósirok hamvait a város az új Köztemetőben, díszes helyen akarta elhelyezni.)

Medgyessy Ferenc nagy kedvvel és lelkesedéssel fogott a számára oly vonzó feladathoz, s 1953-ban már ezt írta a tervről *Juhász Géza*nak: „A panteon terve forr tovább. Már én is a körkörös formánál tartok, elvettem magam is az először rajzolt lapos formát.”

A panteon fölé *Medgyessy Ferenc* Génusz-szobrát szánták, amely méltóképpen fejezte volna ki az emlékhely eszméjét.

A terv, sajnos, nem valósult meg, a Génusz azonban csak kőbefaragásra várt: „Nagyon-nagyon ráéheztem egy ilyen kőmenyecskére. Ez lenne életem legfőbb, legmeglepőbb munkája” – írta 1953 májusában Debrecenbe, de néhány hónap múlva már csalódottan – bár még mindig reménykedve – vetette papírra: „Sokféle akarásnak kellett volna együttműködni, hogy abból a Panteonból valami lehessen . . . Pedig az a Génusz-szobor erősen vágyik *Csokonai sírjához*, persze az új Köztemetőbe.”

A szobor végül a *Csokonai-kutató* debreceni professzor sírjára került, de a debreceni Panteon terve sem aludt el egészen: szabad ég alatt – szoborparkként – van megvalósulóban, ott, ahová *Kazinczy* is álmolta: a Nagyerdőn. Áll már *Tóth Árpád*, *Oláh Gábor*, *Ady Endre*, *Szabó Lőrinc*, *Gulyás Pál* szobra, s fogják követni a többiek. S egyszer talán a köztemetői Génusz-szobor után a Nagyerdőn vagy Tihanyban *Medgyessy Ferenc* *Csokonai-siremlékterve* is fölmagaslik, új, ismeretlen szépségek hírnökeként. Ha *Bartók Béla* befejezetlen műveit be tudták fejezni művészbarátai az ő szellemében: bizonyára *Medgyessy Ferenc* szobrának is akad befejezője hívei, tanítványai köréből. Születése 100. évfordulóján szebben nem is hódolhatna Debrecen nagy fia – fiai – szellemének.

Szilágyi Ferenc

„Ha a népies műzene és a parasztzene egymásra kölcsönösen hatottak is, ez még nem lehet ok arra, hogy ne különböztessük meg őket egymástól.” (*Bartók Béla*)

„A magyar parasztdalokat, főleg a szűkebb értelemben vett parasztdalokat, nagyon jól meg lehet különböztetni a magyar népies műdaloktól . . .” (*Bartók Béla*)

„De bármilyen frissek, tetszetősek és kedveltek is az új dalok, nem kell bizonygatnunk, hogy a régi stílus dallamai zeneileg jóval értékesebbek.” (*Bartók Béla*)

„Nem vagyok matematikus, sem közgazdász, de talán nem tévedek, mikor azt mondom, ha csak azt a pénzt fordítanák népdalkutatásra, amit az egész világon egy esztendőben háborús készülődésekre fordítanak, akkor ezen a pénzen az egész világ népzenejét nagyjából föl lehetne gyűjteni.” (*Bartók Béla*)